

Горбик В.М.

Державне підприємство «Спеціалізоване лісогосподарське підприємство «Київоблагроліс»

МОДЕЛЮВАННЯ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРИРОДНО-ЕКОНОМІЧНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ РЕГІОНІВ

У статті розглянуто особливості моделювання механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів. Це дозволяє обґрунтовано визначити основний набір елементів системи державного управління природно-економічним потенціалом регіонів, встановити взаємозв'язки між ними, забезпечити узгодженість і підвищити надійність державного управління природно-економічним розвитком регіонів. Сформульовано теоретичні положення та обґрунтовано практичні рекомендації, які спрямовані на вдосконалення механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіону.

Ключові слова: регіон, природно-економічний потенціал, моделювання, механізм державного управління, розвиток

Постановка проблеми. Серед сучасних проблем державного управління природно-економічним потенціалом регіонів особливою гострою стають наступні: незбалансованість та посилення диспропорційності соціально-економічного та природно-економічного розвитку регіонів; невідповідність наявної в Україні системи адміністративно-територіального устрою сучасним умовам господарювання та вимогам ефективності державного управління. Невизначеною залишається територіальна основа місцевого самоврядування (група), без чого неможливо здійснити формування ефективного державного управління. Така ситуація не дозволяє значною мірою враховувати потреби громадян; перешкоджає ефективному здійсненню державного управління природно-економічним потенціалом регіонів. Застарілість системи та базових принципів державного управління в Україні зумовлюють необхідність її реформування, основою якого може бути відповідна модель.

Аналіз останніх досліджень і публікацій за напрямом досліджень свідчить, що значна увага приділялась обґрунтуванню державного управління природно-економічним потенціалом регіону, шляхам розв'язання теоретичних проблем та визначенню пріоритетів комплексного розвитку природно-економічного потенціалу регіонів України.

Зокрема проаналізовано нормативно-правове підґрунтя формування моделі державного управління розвитку регіону. У монографічному дослідженні

О.Б. Жихор та Т.М. Куценко [1] виявлено закономірності, принципи і фактори формування та розвитку природно-економічного потенціалу регіону. Новими напрямками досліджень збагачена теорія державного управління, його методологія та практика в аспектах обґрунтування структурних показників та економічної оцінки природно-економічного потенціалу регіонів України (Н.А. Малиш [3]).

Але поза увагою дослідників лишилися питання узагальнення ідей, поглядів на формування структурно-функціональних моделей механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів, які б спирались на досягнення передової суспільної думки та надавали можливість суттєво переглянути попередні уявлення про діяльність у зазначеній сфері, обґрунтувати її основу та форми, методи й засоби впливу.

Метою роботи є дослідження особливостей моделювання механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів.

Постановка завдання. Механізм державного управління природно-економічним розвитком регіонів покликаний активізувати і актуалізувати використання всіх видів наявних ресурсів регіону, відкриваючи нові ринкові та соціальні можливості, створюючи стимулюючі умови, підтримуючи сприятливе середовище для підвищення ефективності господарювання та зростання якості життя населення в регіонах. При цьому виявляється певна залежність між повнотою реаліза-

ції накопиченого потенціалу і результативністю механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіону. Вона проявляється в наступному: чим вищий професійний рівень формування означеного механізму державного управління, тим краще використовується і примножується наявний природно-економічний потенціал регіону [8, с. 96].

Таким чином, ступінь реалізації власного потенціалу регіону зумовлюється рівнем використовуваного механізму державного управління. Сучасні механізми державного управління природно-економічним потенціалом регіонів різноманітні, постановка завдання полягає в проведенні аналізу та вдосконаленні структурно-функціональної моделі механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів.

Виклад основного матеріалу. У процесі дослідження виходимо з положення, що існування дієвого механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів є значною передумовою ефективного функціонування територій України. У зв'язку з наявністю практично в кожному регіоні специфічного інституційного середовища повноцінна реалізація функцій державного управління природно-економічним потенціалом регіонів неможлива без урахування даних особливостей, як елемента формального і неформального середовища.

Методологічною базою державного управління природно-економічним потенціалом регіонів можна вважати комплекс методів аналізу і прогнозу, до яких, зокрема, належать теорія ймовірностей, лінійне програмування, мережеве планування, група економіко-статистичних методів, теорія зв'язків, економіко-математичне моделювання, методи експертних оцінок та ін. До базових методів державного управління природно-економічним потенціалом регіонів в даному випадку може бути віднесена і група загальнонаукових методів, що включає насамперед програмно-цільове планування і системний аналіз регіону. Використання системного підходу сприяє розгляду ситуації на ринку в якості суб'єкта дослідження зі значним спектром причинно-наслідкових зв'язків, як внутрішніх, так і зовнішніх. Застосування комплексного підходу в механізмі державного управління природно-економічним потенціалом та регіональних дослідженнях сприяє розгляду ринкової ситуації з урахуванням різноскерованості і різнохарактерності її комплексної трансформації [3, с. 71].

Взаємозв'язок комплексного підходу із системним аналізом свідчить про неможливість їх застосування окремо. Це пов'язано з тим, що в конкретній ситуації необхідно проаналізувати не тільки всі внутрішні і зовнішні взаємозв'язки, а й базові кількісно-якісні характеристики регіону. Використання лінійного програмування як математичної методичної основи для організації процесу вибору взаємовиключних державних рішень за умови мінімізації витрат часу, зусиль, засобів і максимізації результату також може застосовуватися у вирішенні низки досліджень і розробці варіантів вирішення проблем регіону.

Застосування методів програмно-цільового планування також можна вважати основоположним елементом механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів, що базується на вивченні ринкового попиту, перспектив збуту продукції і послуг у регіонах України. Реалізація такого інструменту, як теорія зв'язку, сприяє формуванню свого роду сигнальної інформаційної системи про процеси, що знаходяться за межами встановлених параметрів [2, с. 14].

Даний інструментарій стосовно організаційних управлінських структур при формуванні і реалізації структурно-функціональної моделі механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіону сприяє поліпшенню системи зв'язків і зростання ефективності використання баз даних. Реалізація на практиці методології теорії ймовірностей дозволяє забезпечувати прийняття державних рішень, що зводяться до розрахунку показників ймовірностей виникнення подій і здійснення вибору під час функціонування механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіону найбільш раціонального. Йдеться, перш за все, про здійснення комплексу розрахунків під час формування окремих елементів державного управління, а також можливості настання будь-яких подій у результаті його здійснення.

Планування мереж у даному випадку забезпечує прийняття рішень у ході регулювання послідовності реалізації та взаємозалежності окремих складових частин функціонування механізму державного управління або операцій в ході виконання заходів регіональних цільових програм, спрямованих на реалізацію загальної державної політики розвитку регіону.

Важливе місце в методичній системі державного управління природно-економічним потенціалом регіонів займають методи експертних оцінок. Вони сприяють швидкому отриманню відповідей

відносно можливих процесів розвитку тих чи інших подій під час здійснення державного управління. Крім того, це дозволяє виявити сильні і слабкі аспекти кожного конкретного елемента або сектора регіону, провести детальну оцінку ефективності функціонування механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіону [4, с. 241].

На основі використання окремих методів моделювання можна класифікувати передбачувані і здійснювані дії та події. Досить ефективним є економіко-математичне моделювання, воно сприяє використанню наявних можливостей з урахуванням діючих чинників зовнішнього і внутрішнього середовища, дає змогу оцінити і спрогнозувати перспективи розвитку природно-економічного потенціалу регіону, а також сформувати найбільш перспективний режим функціонування механізму державного управління, спрогнозувати можливі внутрішні трансформації і зовнішні впливи, оптимальні витрати на структурно-функціональне моделювання механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів для забезпечення сталого розвитку регіону [8, с. 301].

Викладені підходи роблять можливим і є достатньою підставою для структурно-функціонального моделювання механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів. При цьому інституційні основи державного управління на регіональному та муніципальному рівнях включають сукупність економічних, правових і організаційних форм впливу на процес соціально-економічного та природно-економічного розвитку регіону. Комбінація форм інституційного впливу є одним із найважливіших факторів, що формують основу структурно-функціонального моделювання механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіону.

Водночас виникає питання про характер взаємозв'язків між особливостями природно-економічного потенціалу та механізмом державного управління ним. При цьому слід враховувати, що механізм державного управління як комплексний інструмент інтегрованого впливу на взаємозв'язки регіонів покликаний забезпечувати відповідність між станом економічного, соціального, природного і екологічного середовища, певні пропорції між різними елементами, які в сукупності представляють природно-економічний потенціал регіону.

Інтегрований взаємозв'язок суб'єктів управління в регіоні означає наявність стійких вну-

трішньорегіональних і міжрегіональних виробничих зв'язків, пропорційне поєднання різних галузей народного господарства, раціональне використання наявних можливостей регіонального природно-ресурсного потенціалу. Механізм державного управління природно-економічним потенціалом регіонів проявляється, насамперед, у комплексності регіонального господарства, яке означає збалансованість і погоджений розвиток продуктивних сил, відсутність значних внутрішньорегіональних господарських нерозмірностей, наявність здатності в умовах соціальної та політичної стабільності здійснювати в регіональних межах розширене відтворення на основі наявних ресурсів регіону [6, с. 23].

У рамках даної роботи під механізмом державного управління природно-економічним потенціалом регіонів розуміється сукупність принципів, методів та заходів, спрямованих на здійснення державного управління регіонами України, а також їх інституціональну реалізацію. Саме ця сукупність забезпечує відповідність процесів у внутрішньому середовищі регіональної системи із цільовими програмами, реалізованими державними органами влади на конкретних територіях відносно зовнішнього середовища. Тобто державне управління безпосередньо реалізується на основі аналізу реакцій складових елементів внутрішнього і зовнішнього середовища регіону.

Процес функціонування механізму державного управління природно-економічним розвитком регіонів передбачає створення, коригування та забезпечення його дієвості в системі управління регіоном. Розглянутий механізм державного управління повинен опосередковано досягати тактичних і стратегічних орієнтирів і формувати основні умови для досягнення поставлених цілей.

Загальна структурно-функціональна модель механізму являє собою систему, що включає цілі і завдання державного управління, функції, структури регіонального управління, нормативні акти та інше. Моделювання означеного механізму державного управління сприяє конкретизації значень кожного компонента і їх сукупностей і покрокове нормативно-правове закріплення цих значень. Закріплення проводиться на етапі викладу і аналізу обставин функціональної підтримки господарської діяльності регіону, а також у ході загального викладу системи управління цією діяльністю на рівні структурної, функціональної та організаційної схеми території; в процесі уточнення функцій підтримки економічного розвитку території до рівня функціональних зобов'язань і їх роз-

поділу; на етапі трансформації функціональних зобов'язань в інструкціях, вимогах, програмах розвитку; в процесі уточнення технології виконання розподілених зобов'язань та управління господарськими ланцюжками з точки зору маркетингового циклу; в процесі переходу до методів стратегічного управління або до програмно-цільового планування [7, с. 104].

Для послідовної реалізації інтеграційних заходів, запропонованих в даній структурно-функціональній моделі, необхідно обґрунтовано структурувати всю сукупність кроків і дій щодо її впровадження, у зв'язку із цим доцільно виділити декілька етапів.

Здійснення впровадження та адаптації структурно-функціональної моделі механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіону з урахуванням інституціональної специфіки території безпосередньо пов'язано з передпроектним етапом. Саме на ньому характеризуються початкові умови впровадження на конкретній території. Характеристика базових умов розробки і впровадження моделі механізму державного управління, що враховує інституційну специфіку, передбачає реалізацію такої послідовності дій: визначення та характеристика існуючих, а також довгострокових і середньострокових цілей і завдань функціонування конкретної території з урахуванням функціональної специфіки інституційного середовища, схем реалізації механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів [5, с. 97].

Реалізація безпосередньо проектного етапу впровадження моделі механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіону необхідно визначити комплексну програму конкретних заходів державного управління і інструментів з урахуванням цільових умов розвитку регіону. У даному випадку до основних заходів можна віднести: характеристику планованих цілей і завдань (як короткострокових, так і довгострокових) функціонування механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіону відповідно до загальних цілей регіонального розвитку; характеристику планованих базових функцій інститутів, що впливають на даний механізм; формування структурної схеми взаємодії корпоративних адміністративно-управлінських і державних інститутів.

Завершальний післяпроектний етап може бути охарактеризований реалізацією і процесом коригування структурно-функціональної моделі механізму державного управління природно-еко-

номічним потенціалом регіону з урахуванням інституціональної специфіки регіону. При цьому остаточно оформляється нормативна база функціонування, здійснюється зміна функцій і сфер впливу і взаємодії учасників процесу державного управління.

Таким чином, введення моделі механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіону з урахуванням інституціональної специфіки території може бути реалізовано відповідно до визначеної логічної схеми послідовності дій. Вона може представляти поетапно отримані результати робіт і характеризувати етапи, на яких слід забезпечувати документальний супровід впровадження представленої системи державного управління.

Оцінку конкурентоспроможності регіонів можна проводити на базі аналізу досягнення ключових державних компетенцій і їх зв'язків з існуючою інституційною специфікою. Доцільно виявити існуючі взаємозв'язки між ресурсами, бізнес-процесами та повноваженнями загальнодержавних і місцевих органів публічного управління, компетенціями підприємства і оцінювання того, наскільки ці внутрішні умови сприяють формуванню набору бажаних властивостей, що визначає корисність впровадження положень розробленої структурно-функціональної моделі механізму державного управління природно-економічного потенціалу в умовах конкретного регіону. Для гармонійного впровадження розробленої моделі державного управління природно-економічним потенціалом регіону в інституційне середовище регіону можливе застосування супутньої моделі розвитку ключових компетенцій регіону. Її використання сприяє усуненню можливих розбіжностей між наявними функціями, що здійснюються в рамках регіональної соціально-економічної системи та тим, що має досить високу корисністю для її існуючих і потенційних партнерів і інвесторів. Саме це дозволить забезпечити регіону стійкість наявних конкурентних переваг на ринку [4, с. 281]. Моделювання державного управління природно-економічним потенціалом регіону із урахуванням специфіки інституціоналізму може бути охарактеризована такими рисами, як:

1) формування основних компетенцій регіональної системи з метою створення найбільш конкурентоспроможного набору партнерських та інвестиційних переваг передбачається реалізувати на основі застосування результативного механізму державного управління;

2) раціональний вибір методів державного управління в ході розвитку ключових компетенцій доцільно реалізовувати на базі формування стратегічної позиції регіону.

Впровадження структурно-функціональної моделі механізму державного управління природно-економічним потенціалом рекомендується здійснювати в такому порядку:

1) перший етап характеризується організаційно-інституціональним процесом формування системи державного управління регіоном, яка передбачає функціонування механізму державного управління в рамках, наявних в тому чи іншому вигляді, регіональних інформаційно-аналітичних систем;

2) другий етап пов'язаний із визначенням системи збалансованих показників сталого розвитку регіону, в тому числі з урахуванням особливостей формулювання цілей державного управління. Даний етап пов'язаний безпосередньо з комплексом реалізації системи державного управління на конкретній території;

3) третій етап характеризується поєднанням із системою збалансованих показників сталого розвитку регіону, визначенням стратегічних орієнтирів сталого розвитку регіону і формуванням базової схеми планування територіального розвитку.

Серед основних перешкод, що стримують впровадження запропонованої структурно-функціональної моделі механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіону з урахуванням інституціональної специфіки, відносяться: технологічні перешкоди, які пов'язані з недостатню формалізацію процесу управління, необхідність змінювати технологію ведення господарської діяльності (бізнесу) в регіональному масштабі або високу вартість впровадження окремих технічних засобів, що сприяють розвитку державного управління [5, с. 286].

Можна додати, що дані стримуючі фактори впровадження структурно-функціональної моделі державного управління, які враховують інституційну специфіку регіону, призводять до зниження загального потенціалу розвитку території. Модель механізму реалізується за допомогою регіональних цільових програм, і в тому числі через програму соціально-економічного і культурного розвитку регіону. Результати регулюючого впливу програмних заходів на розвиток природно-економічного потенціалу регіону оцінюються в рамках характеристики ефективності механізму державного управління за цим напрямом.

Проведення порівнянь наявних організаційно-управлінських моделей державного управління з урахуванням особливостей регіонального розвитку дозволяють зробити висновок про те, що організація державного управління природно-економічним потенціалом регіону повинна відбуватися у формі, коли функції державного управління знаходяться в структурі функцій органів державної влади регіону. Реалізація функції планування під час здійснення державного управління на початкових етапах пов'язана з урахуванням того факту, що нова структура повинна розглядатися безпосередньо як структурний елемент системи місцевих органів публічної влади. Це пов'язано із сукупністю причин, однією з яких є доцільність надання офіційного статусу, і тим самим формалізації напрямів управління природно-економічним потенціалом регіону у відповідних програмах регіонального розвитку [3, с. 18].

Проведення комплексу заходів механізму державного управління в умовах запровадження запропонованої структурно-функціональної моделі має відбуватись в умовах орієнтації на особливості регіонального розвитку, в тому числі враховувати адміністративні обмеження; необхідність ведення, взаємопов'язаної, чітко скоординованої роботи з низкою адміністративно-управлінських структур, що відповідають за ефективне функціонування регіону.

Висновки. Таким чином, реалізація структурно-функціональної моделі механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів повинна передбачати адміністративне закріплення функцій та повноважень органів публічного управління, які стосуються проблемами державного управління природно-економічною діяльністю, природно-економічного планування і розробки природно-економічних стратегій регіону. Така управлінська діяльність повинна бути безпосередньо взаємопов'язана з функціонуванням всієї регіональної структури органів влади, що займаються питаннями природно-економічного розвитку регіону. Така робота повинна бути чітко скоординована, зокрема, за допомогою безпосередньої взаємодії або співпраці в рамках різного роду регіональних об'єднань. У підсумку це дасть можливість забезпечити єдиноспрямованість і масштабність дій із просування заходів у рамках стратегічної програми регіонального розвитку, знизити дублювання функцій, обмінюватися досвідом.

Таким чином, поєднання форм інституційного впливу є одним із найважливіших факторів, що утворюють основу реалізації механізму держав-

ного управління в регіоні. Для підвищення їх ефективності в рамках практичного впровадження структурно-функціональної моделі механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіону необхідно реалізувати низку послідовних заходів і процедур, а саме: провести організаційно-інституціональну перебудову територіальної системи, а на її основі розробити збалансовану систему показників сталого розвитку регіону і, як наслідок, належне формування і реалізацію цілей державного управління.

лізацію цілей державного управління. У сукупності із здійсненням формування системи збалансованих показників сталого розвитку конкретного регіону на основі використання структурно-функціональної моделі механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіону та за підсумками проведених досліджень має здійснюватись результативне забезпечення стратегії сталого розвитку регіону та обґрунтованої схеми регіонального планування.

Список літератури:

1. Жихор О.Б., Куценко Т.М. Інноваційний розвиток регіону. Київ, 2012. 251 с.
2. Лисюк О.М. Моделювання регіонального розвитку економіки перехідного періоду. Хмельницький, 2005. 23 с.
3. Малиш Н.А. Структурні показники та економічна оцінка природно-ресурсного потенціалу України. Державне управління, теорія та практика Київ, 2013. 21 с.
4. Орлатов М.К., Ковбасюк Ю.Б., Вакуленко В.М. Регіональне управління: підручник. Київ: НАДУ, 2014. 512 с.
5. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку: монографія / за ред. З.С. Варналія. Київ, 2005. 498 с.
6. Реформування державного управління регіональним розвитком: стан, проблеми, перспективи: аналіт. доп. / Біла С.О. Київ: НІСД, 2012. 56 с.
7. Торгалю Т. Механізми формування і реалізації проектів регіонального розвитку: стан наукового розроблення. Державне управління та місцеве самоврядування. Київ, 2016. 109 с.
8. Черевко О.В. Стратегія соціально-економічного розвитку регіонів України. Черкаси: Брама-Україна, 2006. 424 с.

МОДЕЛИРОВАНИЕ МЕХАНИЗМА ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ ПРИРОДНО-ЭКОНОМИЧЕСКИМ ПОТЕНЦИАЛОМ РЕГИОНА

В статье рассмотрены особенности моделирования механизма государственного управления природно-экономическим потенциалом регионов. Это позволяет обоснованно определить основной набор элементов системы государственного управления природно-экономическим потенциалом регионов, установить взаимосвязи между ними, обеспечить согласованность и повысить надежность государственного управления природно-экономическим развитием регионов. Сформулированы теоретические положения, и обоснованы практические рекомендации, направленные на совершенствование механизма государственного управления природно-экономическим потенциалом региона.

Ключевые слова: регион, природно-экономический потенциал, моделирование, механизм государственного управления, развитие.

MODELING MECHANISM OF STATE MANAGEMENT BY NATURAL ECONOMIC POTENTIAL OF REGIONS

The article deals with the features of modeling of the mechanism of state management of the natural and economic potential of the regions. It allows us to substantiate the basic set of elements of the system of state management of the natural and economic potential of the regions, establish interrelations between them, ensure consistency and increase the reliability of state governance in the natural and economic development of the regions. The theoretical positions are formulated and practical recommendations are grounded, which are aimed at improving the mechanism of state management of the natural and economic potential of the region.

Key words: region, natural-economic potential, modeling, mechanism of public administration, development.